

Krig, fred og Trump (kroniken i Politiken 23. april 2017)

Måske er det ikke Trump, der har skabt den nye verdensorden. Måske har den skabt ham.

Clement Behrendt Kjersgaard er studievært på DR og udgiver af Nyhedsmagasinet RÆSON

I VALGKAMPEN LOVEDE Trump at sætte America First. Nu prøver han i praksis. USA skal guides af sin nationale interesse, ikke abstrakte principper. USA skal lytte til sit eget instinkt (præsidentens), ikke til den globale offentlighed. Og USA hverken kan eller skal være en del af enhver krise.

Det er fristende at se Trump som modsætningen til USA's udenrigspolitik siden 1941. Gør man det, glemmer man flere ting: Dels, at ingen af disse ideer er nye, særligt ikke i det Republikanske Parti. Dels, at USA aldrig har været styret alene af sin selvforståelse som fredens og frihedens forkæmper, men også af sine egne interesser. Enhver præsident har siden 1941 søgt en form for sorteringsprincip. For Reagan var målet: kommunismens nederlag. For Bush junior: den krig, der skulle forhindre terrorismen i at blive en daglig trussel. For Clinton? at opretholde supermagtsrollen i en tid, hvor der var mange små, men ingen store trusler. Obama? Som Clinton forsøgte han at beskære dagsordenen – og fastslog lakonisk: »Don't do stupid shit«. Erfaringerne viser, hvor svært dét er. I Vietnam endte det med noget, der i mistænkelig grad lignede europæernes imperialism. Dén lektie sad så dybt i USA, at den måtte blive stående i al evighed. 'Al evighed' var 26 år. Efter 9/11 meddelte Bush autokraterne i Mellemøsten, at tiden var imod dem. Men Irak blev præcis det omvendte lærestykke af det, han havde forestillet sig: ikke et bevis på det amerikanske militærs suverænitet og demokratiets universalisme, men det modsatte. Et monument over betydningen af historie, kultur, religion (og – på Vestens side – betydningen af arrogance og uvidenhed).

NÅR TRUMP BEGRUNDER sit missilangreb på Assad som et instinktivt, moralsk imperativ, trækker han dermed både på en amerikansk moralisme (USA er kavaleriet, der kommer ofrene til undsætning) OG på den fundamentale skepsis, enhver amerikansk præsident udvikler over for at reducere sit handlerum ved at love nogen noget. Er angrebet et signal til verdens skurke? You betcha! Er angrebet en del af en detaljeret plan for Syrien, Mellemøsten, slyngelstater i almindelighed? Næh. Der er et mønster her: Udefra kritiseres enhver præsident for at mangle en 'strategi'. Indefra opbygger administrationen en afsmag for 'strategi' og alle faste planer. Reagan modtager så næsegrus beundring, fordi han er den eneste præsident i moderne tid, der rent faktisk lykkedes med sin udenrigspolitiske ambition. Alle andre slog fejl: Nixon efterlod ikke et styrket USA, Carter fik ikke demonstreret diplomatiets effektivitet, Clinton efterlod ikke nogen sikker verdensorden, Bush fik ikke stabiliseret Mellemøsten, Obama fik ikke ryddet op efter Bush.

DET ER DERFOR oplagt, at Trump (og republikanerne generelt) kopierer Reagan: oprust først og spørg bagefter. Ved at udbygge USA's militære overherredømme øger man fjendernes frygt, booster de allieredes kærlighed og udvider præsidentens handlerum. Faldt USSR måske ikke fra hinanden i ren og skær panik? Problemet: Tilsyneladende fungerer afskrækkelsen ikke, som den burde. USA's to stærkeste udfordrere – Rusland og Kina – ved, at de nyder et betragteligt rum, hvor de kan presse deres naboer, skubbe til den internationale retsorden og provokere USA. Hvad risikerer de? I det fattige Ruslands tilfælde sanktioner, fordømmelse og modbalancering (via Nato). Kina risikerer foreløbig kun at skubbe sine naboer fra sig (og selv det mønster er ikke entydigt). Også USSR havde et betydeligt handlerum, fordi Moskva vidste, at USA ville finde sig i meget for at undgå en atomkrig.

Hvorfor gav de så alligevel en dag op? Fordi Gorbatsjov ikke alene erkendte USA's styrke, men Sovjets egen svaghed, efter 20 års ideologisk stagnation. Han mente, at systemet for at overleve måtte reformeres. Det brød sammen i forsøget. I Kina er selvforståelsen præcis den omvendte: at landet på 25 år har opnået svimlende succes, og mere venter. I Rusland har mange accepteret Putins logik: at magt på verdensscenen kan kompensere for de samme 25 års mangel på social og økonomisk fremgang. I øvrigt ønskede Gorbatsjov jo netop ikke at afvikle Sovjet – tværtimod skulle systemet reddes af hans reformer (Perestrojka! Glasnost!). Af ham lærte Kina og Rusland, at man ikke skal eksperimentere med åbenhed. At hverken Beijing eller Moskva lader sig skræmme let, er dog ikke det samme, som at Trumps oprustning ikke KAN øge USA's magt. Hvad nu, hvis amerikanerne kunne udstyre sig selv med et ufejlbarligt missilskjold? Lade computerteknologien sammensmelte droner, kampfly og flådefartøjer til en så intelligent militærmaskine, at ethvert slag er vundet, før det første skud er affyret? Hvad nu, hvis de kan sende fjenden et usb-stik med simulationer af ethvert tænkeligt forløb, som alle ender med modstanderens sikre ydmygelse? Det er Pentagons evige drøm: at ophøje USA's forspring til en risikoløs krig.

Problemet er bare, at USA's militærteknologiske overherredømme tilsyneladende aldrig bliver overvældende nok. Lille Nordkorea fører med held cyberkrig, og terroristerne er begyndt at bruge droner selv. For det er jo sagen: De sidste 16 år viser, at slyngelstater IKKE dør ved daggy; at de IKKE lader sig skræmme af USA's militære forspring, IKKE lader presse af FN-resolutioner og sanktioner og IKKE er bange for reaktionerne på Twitter og CNN. Både Iran og Nordkorea må for længst have konkluderet, at selv et HYPOTETISK atomvåben kan sikre én mod angreb og åbne for indrømmelser ved forhandlingsbordet. Samtidig kan Rusland og Kina konstatere, at deres militære apparater – uagtet, hvor dårligt de rent faktisk ville klare sig head on mod amerikanerne – giver dem indflydelse i deres respektive nærområder, samt, som russerne har konstateret i Syrien: at man med militæret kan udvide sin egen interessesfære ethvert sted, hvor det bliver taget i anvendelse. Hvis alt dette er rigtigt, er vi gået ind i en fase, hvor ikke bare de tre store magter, men også en række af de mellemstore pludselig føler, at de har rationelle grunde til at opruste. For Iran, Israel, Saudi-Arabien, Tyrkiet m. fl. er Syrien for længst blevet et strategisk spil. Tror nogen på en egentlig sejr? Nej. Det handler ikke om at vinde, men om at være med. Slagmarken er en forberedelse på forhandlingsbordet.

Lande netop som Tyrkiet og Saudi-Arabien, Japan og Sydkorea kan pludselig se gode grunde til at styrke militæret, ikke for at opløse deres eksisterende alliancer (herunder med USA), men dels for at kunne bidrage (som Trump jo i øvrigt kræver), dels for at kunne handle selvstændigt, dels af præcis den samme grund, som gør, at USA/USSR/Kina har genopdaget det militære kort: Det giver magt, når der skal (for) handles – i hvert fald sammenlignet med den situation, hvor alle andre opruster, og man selv afstår. (Tanke: Kan militære ambitioner give Storbritannien ny vægt, når nu Brexit har gravet den Engelske Kanal bredere? Kunne Norge, hvis landet skulle føle sig isoleret, ikke øge sin synlighed ved et styrke sit militær?). Så risikoen for, at verden er på vej ind i en oprustningsfase, er stor. Men risikoen for, at det fører til stormagtskrig – eller mellemstormagtskrig – er lille. Hvorfor? Fordi staterne kun slår på dem, der er svagere end dem selv. Fordi krigene foregår i lande, der er – eller i hvert fald bliver – skrøbelige. Fordi ingen statsleder ønsker at ende i en krig mod rivaler, der kan angribe befolkningscentre. Når USA/Vesten fører formel krig mod stater, er det stater, der er for svage til at slå igen – og netop for at forhindre dem i at blive i stand til det (Afghanistan, Irak, Libyen). Syrien er blevet en krig for alle sine naboer, fordi Assadregimet ikke var i stand til at håndhæve sin egen suverænitet – på jorden vælger aktørerne så dé fjender og dén krig, der passer dem bedst.

HVILKEN STATSLEDER VIL risikere, at hans modstander fører kampen hjem til ham? Selv Iran og Nordkorea har altid omhyggeligt deeskaleret situationen, LÆNGE før et vestligt angreb blev en konkret trussel. Assad troede, indtil forleden, at han var lykkedes med det samme. Med andre ord: Slås man? Ja. Er tærsklen for, hvornår man bruge militære midler sænket? Ja. Men man vælger omhyggeligt KUN at slå på dem, der ikke kan slå igen. Og når de stærkere stater ender i en form for styrkeprøve, er det via deres stedfortrædere: Jeg kæmper mod dine marionetter, og du mod mine. De helt store aktører – USA, Kina, Rusland (og snart Japan) – følger den samme logik: Man VIL ikke nærme sig en situation, hvor ens egen civilbefolkning mærker nogen risiko. Storpolitikken fungerer som en overbygning på indenrigspolitikken: Det er en vindingsag for lederen at vise handlekraft, at sætte grænser, at vise, at man ikke lader sig diktere af andre. I bund og grund er udenrigspolitikken stadig instrumentet, der skal SIKRE, at ens egen civilbefolkning lever i tryghed. Det var frygten for terror, der efter 9/11 satte en ny ramme for politik i USA og Europa – og i 2014 ledte Vesten ind i krigen mod Islamisk Stat. Gennem den kolde krig spillede USA en supermagtsrolle, som nærmest ikke kunne mærkes hjemme – men 9/11 illustrerede, hvordan en kompromittering af det moderne samfund ser ud. Dén formiddag opstod der et brændende ønske hos beslutningstagerne i Vesten: At genetablere trygheden. At forsegle hjemmebanen. Det er den drøm, de fortsat jager.

MELLEMLIGT (og andre, der er stærke nok til at deltage i de regionale magtspil) kommer vi derfor til at se et spil på tre niveauer: På det grundlæggende, men helt usynlige niveau vil staterne undgå krig, der er en risiko for deres egen hverdag. Her har globaliseringen og den gensidige økonomiske afhængighed vundet. Men på det næste – meget synlige – niveau vil de være militært aktive. Opruste for langsomt at påvirke magtbalancerne (Kina i Asien), eksperimentere for at udvide deres interessesfære (Rusland i Syrien), angribe for at svække potentielle fjender (USA's trusler mod Iran og Nordkorea).

Som en slags tredje niveau ligger retorikken, der spejler niveau nr. 2. Statslederne udfordrer hinanden, med en aggression, der – som de sidste uger har demonstreret – kan rydde forsiderne. Er det teater? Ja og nej. Nogle interessekonflikter er helt reelle – USA og Kina HAR meget forskellige billeder af Asien; Rusland ER en udfordring for sine naboer. Men det er ikke alle magtkampe, der er lige definitive. I Syrien f. eks. har både Trump og Putin et ganske stort manøvrerum – Trump kunne have fredet Assad, Putin kunne have ofret ham. I Nordkorea har Kina og USA mange scenarier, de kunne leve med – problemet er, at nordkoreanerne igen og igen afslører de to stormagters mangel på kontrol. Verdensscenen er dermed kløvet i to parallelle spil – ét, der er meget statisk, og ét, der er meget turbulent.

Scenarie: En japansk fiskekutter sejler tæt på en kunstig kinesisk ø, og besætningen tilbageholdes. Hovedstæderne truer hinanden. Men krigen udebliver. Seks måneder passerer – og hvis nogen ellers kigger efter, vil de se, at samhandlen mellem Kina og Japan kun er steget. Scenarie: Assad-regimet opfører sig igen usædvanlig brutalt. Moskva og Washington holder krisemøde – men bag lukkede døre nærmer de sig et kompromis for et Assad-løst-Assadregime.

Sådan cirka bliver det. Statslederne har en stærk fælles interesse i at fastholde en zone for magtkampe og markeringsspil (niveau 2 og 3), uden at de eskalerer til konflikter, der indebærer uacceptable risici (niveau 1). Hvor meget, der er 'spil for galleriet', vil de ikke altid vide selv. De hemmeligholder beslutningsprocesserne – og undgår dermed at blive afkrævet et tydeligt rationale, der kunne udfordres. De ønsker størst mulig frihed i de forhandlinger, der altid kan blive afbrudt og altid vil blive genoptaget. Og de bruger, helt åbenlyst, rollen som militære feltherrer til at styrke og

skærme deres egen magt. Forbliver USA en supermagt? Det afhænger af, hvorvidt 'nye' magter som Brasilien, Nigeria og Indonesien efterspørger dét. Det bliver – uge for uge – op til Det Hvide Hus at forklare den globale offentlighed, hvorfor USA handler, som det gør. En intensivt mediedækket 'politisering' af supermagtsrollen vil give præsidenten en god grund til at fremstå som pessimist: Hvis verden synes fredelig og velordnet, får USA skylden for enhver uretfærdighed. Hvis verden derimod er ond og rodet, kan USA vælge rollen som den ensomme hævner, der kun lige formår at forhindre det truende kaos i at gå over sine bredder. Superman har et forklaringsproblem, hver gang der er en enkelt sprækkende dæmning, han glemmer at lappe. USA kunne i stedet spejle sig i Batman: Den modvillige helt, der først opsøger superskurkene, når de tigger om ballade, og aldrig påstår at kunne udrydde ondskaben fra Gotham City.

Både verdens indretning og USA's plads i den er til forhandling nu. Men en ting står klarere end før: at modstillingen mellem et 'åbent/engageret' og et 'lukket/isolationistisk' USA, som man dyrker i debatten, er en vildledende forsimpning. USA kan sagtens være pivåbent på en række fronter og helt afsondret på andre; USA kan vælge helt forskellige roller i forskellige verdensdele, og USA kan gøre en dyd af at føre en øasymmetrisk' eller 'principløs' udenrigspolitik. Trumps kritikere og iagttagere nyder at se ham vakle frem og tilbage mellem sine synspunkter. I farten glemmer de rent, at de selv er i tvivl.